

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

PROBLEMS OF CHILDREN'S RIGHTS PROTECTION
DURING MILITARY ACTIONS IN UKRAINEДжуган В.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу*Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»*

В даній статті аналізується поняття «дитини» та «дитинства» у національному та міжнародному законодавстві. З'ясовується поняття прав дітей за обсяг правосуб'єктності дитини, яка залежить, в першу чергу, від віку, а також від психічного стану дитини. Діюче законодавство України передбачає загальні права дітей (на життя, охорону здоров'я, на громадянство) та особливі права дітей (які перебувають у складних життєвих обставинах, які позбавлені батьківського піклування, які постраждали від воєнних дій та збройних конфліктів, а також права та пільгові умови праці неповнолітніх).

Однак від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (24 лютого 2022 року) і до сьогоднішнього дня у зв'язку з введенням воєнного стану права дітей обмежені українською владою. Але основна проблема полягає в тому, що практично всі права дітей порушуються Російською Федерацією в ході війни. Росія постійно порушує Женевські конвенції, хоча є їх державою-учасницею, не дотримується міжнародних декларацій, норм міжнародного гуманітарного права. Російські збройні сили також системно порушують Конвенцію ООН про права дитини. До основних порушень прав дітей належать: використання заборонених засобів та методів ведення війни, в тому числі щодо дітей; відмова в доступі до гуманітарної допомоги; викрадення та незаконне вивезення дітей; вербування і використання дітей; вбивства і каліцтва; зґвалтування та інші форми сексуального насильства; напади та школи, лікарні, позашкільні заклади розвитку та на захищених осіб, які пов'язані з ними; блокування евакуації дітей з зони бойових дій; порушення права дитини на фізичне та психічне відновлення тощо.

Означені правопорушення є міжнародними злочинами та не мають строків давності. Українська влада та український народ разом з міжнародною спільнотою впровадили механізм відновлення та захисту прав українських дітей. Посилено оборонну сферу, евакуаційні та інформаційно-роз'яснювальні заходи, здійснюється фіксація правопорушень.

Ключові слова: дитина, дитинство, права дітей, порушення прав дітей, проблеми захисту прав дітей, міжнародні злочини.

This article analyzes the concepts of "child" and "childhood" in national and international legislation. The concept of children's rights is clarified for the scope of the child's legal personality, which depends, first of all, on the age, as well as on the mental state of the child. The current legislation of Ukraine provides for the general rights of children (to life, health care, citizenship) and special rights of children (who are in difficult life circumstances, who are deprived of parental care, who have suffered from military actions and armed conflicts, as well as rights and privileges working conditions of minors).

However, since the beginning of the full-scale Russian invasion of Ukraine (February 24, 2022) and until today, in connection with the introduction of martial law, the rights of children have been limited by the Ukrainian authorities. But the main problem is that practically all children's rights are violated by the Russian Federation during the war. Russia constantly violates the Geneva Conventions, although it is a member state, does not comply with international declarations, norms of international humanitarian law. The Russian armed forces also systematically violate the UN Convention on the Rights of the Child. The main violations of children's rights include: the use of prohibited means and methods of warfare, including against children; denial of access to humanitarian aid; abduction and illegal removal of children; recruitment and use of children; murders and mutilations; rape and other forms of sexual violence; attacks on schools, hospitals, out-of-school developmental institutions and on protected persons associated with them; blocking the evacuation of children from the war zone; violation of the child's right to physical and mental recovery, etc.

The specified offenses are international crimes and do not have a statute of limitations. The Ukrainian authorities and the Ukrainian people, together with the international community, implemented a mechanism to restore and protect the rights of Ukrainian children. The defense sphere, evacuation and information-explanation measures have been strengthened, offenses are recorded.

Key words: child, childhood, children's rights, violation of children's rights, problems of protection of children's rights, international crimes.

Актуальність обраної тематики. Україна як будь-яка правова держава зобов'язана захищати права та свободи дітей, але в даний період вона знаходиться у стані війни з Росією, тому в Україні існує проблема повної реалізації механізму захисту прав дитини, а сам механізм суттєво послаблений. Діти в умовах збройного конфлікту захищаються нормами міжнародного гуманітарного та національного права. Однак права дітей в Україні в більшій чи в меншій мірі порушені. Так, станом на ранок 8 серпня 2022 року більше 1064 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів 361 дитина загинула та понад 703 поранено. Ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їх встановлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням правового статусу дітей в сучасних умовах займалися такі вітчизняні вчені: Вінгловська О.І., Індиченко С.П., Коталейчук С.П., Крестовська Н.М., Лібанова Е.М., Марцеляк О.В., Оніщенко Н.М., Сунгін С.О., Тарасенко Л.Б. Окремі питання захисту дітей під час ведення

бойових дій були предметом вивчення таких науковців: Антонович М.М., Гнатівський М.М., Денисов Н.М., Лукашук І.І., Дутлі М.Т., Мацко А.С., Репецький В.М., Скрипнюк Ю.С., Шемшученко Ю.С. та інші. Однак дослідження проблем захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні є особливо актуальним, тому що діти є найуразливішою категорією громадян.

Доповідь присвячена дослідженню сутності та змісту проблем захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні. Для цього потрібно з'ясувати поняття прав дитини, проблеми реалізації прав дитини під час війни в Україні, а також зробити відповідні висновки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У національному словнику діти визначаються особливою соціально-демографічною групою населення, яка має не лише визначені законом вікові межі, а й свої специфічні потреби, інтереси, права [2, с. 71]. Конвенція ООН про права дитини у ст. 1 визнає дитиною кожну людину істоту до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом повноліття не настає раніше [3], аналогічно визначено у п. С ст. 2 Європейської Конвенції про громадянство [4]. Разом з тим Конвенція «Про мінімальні норми соціального

забезпечення 102» у п. Е ст. 1 визначає, що термін «дитина» включає особу, яка не досягла віку закінчення шкільної освіти або не досягла 15-річного віку, як це може бути встановлено [5]. Тобто, досягнення певного віку є основним критерієм, що відображає поступові зміни на збільшення вікового критерію при визначенні особи «дитиною» (з 15 до 18 років) згідно з цими документами.

У національному законодавстві, а саме в Цивільному та Сімейному кодексах вживаються поняття «дитина», «малолітні діти», «неповнолітні діти». За ст. 6 Сімейного кодексу України діти поділяються на малолітніх (до 14 років) і неповнолітніх (від 14 до 18 років) [6], отже правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття, тобто до 18 років. В Цивільному кодексі України обсяг цивільної дієздатності фізичної особи визначено залежно від віку і стану здоров'я. За віком, зокрема, вона є: часткова, якою наділена особа, яка не досягла 14 років (малолітня особа) (ст. 31); неповна, якою наділена особа у віці від 14 до 18 років (неповнолітня особа) (ст. 32); повна, якою наділена фізична особа, яка досягла 18 років (повнолітня особа) (ст. 34) [7]. Згідно Закону України «Про охорону дитинства» дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше; дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій або збройних конфліктів – це дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні (ст. 1) [8]. Отже, за загальним правилом, дитиною є особа до досягнення нею повноліття.

Науковці вважають дитинством період від народження до повної соціальної та психологічної зрілості, становлення дитини повноцінним членом громадянського суспільства [9, с. 77]. За ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» дитинство – період розвитку людини до досягнення повноліття [8].

Держава повинна забезпечувати дитині всі права. Загальна декларація прав дитини визначає, що дитина має бути наділена всіма правами. Ці права мають мати усі діти незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження або інших обставин, що стосуються самої дитини чи її сім'ї. Дитині законом та іншими засобами має бути забезпечений спеціальний захист і можливості розвиватися фізично, розумово, морально, духовно, соціально, здоровим і нормальним шляхом, в умовах свободи та гідності. При ухваленні з цією метою законів основною метою має бути найкраще забезпечення інтересів дитини [10]. Цим принципам відповідає Конституція України [11] та Закон України «Про охорону дитинства» [8].

П.П. Шляхтун вважає, що права дитини – права людини щодо дітей [12, с. 372-373]. В юридичній енциклопедії під правами дитини розуміють систему прав і свобод, що характеризують правовий статус дитини, з урахуванням особливостей її розвитку, до повноліття [13, с. 707]. Під правами дитини розуміють також систему можливостей, які необхідні особі для її комплексного цілісного розвитку відповідно до вимог середовища, беручи до уваги незрілість дитини [14]. На думку О.А. Шульц права дитини становлять систему соціальних, економічних, культурних та інших можливостей, які зумовлені особливостями фізичного, психологічного та розумового розвитку дитини, що визнаються та здійснюються у певний період життя людини – дитинства, виходять з принципів природного права, загальнолюдських цінностей, визначних у міжнародному праві та національному законодавстві, гарантуються державою, суспільством, сім'єю та іншими

суб'єктами права й мають особливий режим та механізм реалізації і захисту [15, с. 95].

Самі ж права дитини закріплені в таких нормативно-правових актах, як: Конституція України, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей», Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», Закон України «Про основні засади молодіжної політики», Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» тощо, але основним спеціальним нормативно-правовим актом, який їх передбачає, є Закон України «Про охорону дитинства». Відповідно до нього, кожна дитина має право на: життя та охорону здоров'я (ст. 6), на ім'я та громадянство (ст. 7), на достатній життєвий рівень (ст. 8), на вільне висловлення думки та отримання інформації (ст. 9), на захист від усіх форм насильства (ст. 10), на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків (ст. 11), на контакт з батьками, які проживають окремо (ст. 15), на майно (ст. 17), на житло (ст. 18), на освіту (ст. 19), на працю з 16 років, як виняток, після досягнення 15 років, якщо це не завдає шкоди їх здоров'ю і навчанню за згодою одного з батьків або особи, яка замінює батьків (ст. 21), на зайняття підприємницькою діяльністю (ст. 22), на об'єднання в дитячі та молодіжні організації (ст. 23) [8] та багато інших. Такі права є загальними. До особливих прав належать: право на особливий захист прав та інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, право на утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та безпритульних дітей (ст. 24), право на соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (ст. 25), право на захист дітей з інвалідністю та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку (ст. 26), право на захист дітей, які постраждали внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф (ст. 28), право на державну допомогу дітям, ураженим ВІЛ-інфекцією, та дітям, хворим на інші невиліковні та тяжкі хвороби (ст. 29), право на захист дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів (ст. 30^А), право на захист дітей, які постраждали від сексуального насильства або стали його свідками (очевидцями) (ст. 30^Б), право на захист дітей-біженців та дітей, які потребують додаткового або тимчасового захисту (ст. 31), право на захист дитини від незаконного переміщення (ст. 32), право на захист дитини на особисту свободу (ст. 33) [7]. Трудове законодавство передбачає ряд особливих прав і пільгових умов щодо роботи неповнолітніх, а саме: скорочена тривалість робочого часу зі збереженням оплати праці як за повну тривалість – для працівників віком від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень, для осіб віком від 15 до 16 років – 24 години на тиждень (ст. 51, 194 КЗпП України) [16]; обмеження щодо звільнення з роботи з ініціативи роботодавця – тільки за згодою служби у справах дітей (ст. 198 КЗпП України) [16]; покращені умови щодо відпусток неповнолітніх робітників – тривалість у 31 день, призначення в зручний час тощо (ст. 75, 195 КЗпП України) [16], ч. 8 ст. 6, п. 3 ч. 7 ст. 10, п. 1 ч. 13 ст. 10, ч. 5 ст. 11, ч. 5 ст. 24 Закону України «Про відпустки» [17]. Цивільним кодексом України окремо визначаються цивільні права малолітніх та неповнолітніх дітей: самостійно вчиняти дрібні побутові правочини; здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом (ст. 31); самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами; самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом; бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи; самостійно укладати

договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунку) (ст.32) [7]. До того ж діти, в тому числі діти-сироти, позбавлені батьківського піклування; діти, які перебувають у складних життєвих обставинах; діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту мають право на безоплатну вторинну правову допомогу (ст. 14) [18].

Однак очевидно, що права дитини під час війни порушуються, Російська Федерація (РФ) забирає у дітей безтурботне дитинство та порушує різні права. Найбільше постраждало дітей у Донецькій області - 371, Харківській - 197, Київській - 116, Чернігівській - 68, Луганській - 61, Херсонській - 55, Миколаївській - 59, Запорізькій - 40, Сумській - 17. Бомбардуванням та обстрілами збройних сил РФ пошкоджено 2211 закладів освіти. З них 230 зруйновано повністю. В більшій чи меншій мірі війна перешкоджає нормальному розвитку кожної дитини [1].

Росія систематично та зухвало порушує Женевські конвенції, а є їх державою-учасницею, не дотримується міжнародних декларацій та норм міжнародного гуманітарного права. Російські збройні сили також постійно порушують Конвенцію ООН про права дитини, зокрема ст. 38 [3], якою проголошено захист дітей від час збройних конфліктів.

1. РФ використовує заборонені засоби та методи ведення війни, в тому числі щодо дітей. Так, порушена IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року (ст. 23) [19] та Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08 червня 1977 року (ст. 35) [20]. Російські війська неодноразово застосовували недозволену зброю, наприклад, 4 квітня 2022 року окупанти обстріляли касетними боєприпасами цивільну інфраструктуру Миколаєва, внаслідок чого загинула 1 дитина, а 30-31 березня на Слобожанщині були використані фосфорні боєприпаси, якими поранено 4 дітей. Війська РФ свідомо і регулярно здійснюють обстріли житлових кварталів, соціальної інфраструктури, об'єктів життєзабезпечення [21].

2. РФ створює гуманітарну кризу в окупованих населених пунктах. Зокрема, порушено ст. 55 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року [22]. На окупованих територіях жителі часто страждають від голоду через навмисні дії від військ РФ. У Херсоні окупанти захопили склад із ліками, продуктами та дитячим харчуванням. Зафіксовано систематичні випадки, коли росіяни не пропустили гуманітарну допомогу, перешкоджали виїзду мешканців під час облоги, розкрадали і знищували магазини та склади з продуктами і навіть безпосередньо відбирали їжу в місцевих жителів. За даними ООН, понад 1,5 мільйона дітей, які залишились у зоні бойових дій, можуть опинитися під загрозою нестачі їжі [21].

3. Військові РФ порушують право на життя і захист від жорстокого ставлення, порушуючи ст. 37 Конвенції ООН про права дитини [3], ст. 3 Женевської конвенції про поведінку з військовополоненими від 12 серпня 1949 року [23] та ст. 77 Протоколу I [20]. 18 березня з-під завалів Чернігівського гуртожитку рятувальники витягли тіла семирічних двійнят. Російські військові вдаються до катувань цивільного населення, зокрема дітей. Наприклад, в Ізюмському районі на Слобожанщині виявлено закатовані та спалені тіла трьох осіб, одне з яких належить дитині [21].

4. Військові РФ порушують право дітей на охорону здоров'я (ст. 24 Конвенції ООН про права дитини [3]). Вони обстрілюють лікарні та створюють інфраструктурні медичні проблеми. Така проблема існує як для дітей у зоні окупації чи бойових дій, так і для тих, хто живе у відносно «спокійних» частинах України, тому що зруйно-

вано багато об'єктів медичної інфраструктури (станом на 18 квітня в Україні було обстріляно 139 медичних закладів); утруднений доступ до медичних засобів; медперсонал зі збільшеним робочим навантаженням (через велику кількість поранених та їх виїздом) і ускладненим доступом до дітей, через бойові дії не може надавати їм якісних і своєчасних медичних послуг [21].

Діти народжуються в складних умовах, немовлята помирають. Діти, які довго перебувають у бомбосховищах, не завжди мають належне харчування, питну воду та санітарно-гігієнічні умови. Через відсутність сонячного світла у дітей розвиваються хвороби. У дітей з закладів інституційного догляду, які знаходяться у місцях бойових дій є проблеми з централізованим забезпеченням ресурсами та запасами.

5. Російські військові вчиняють злочини проти статеві свободи та статевої недоторканості особи. Наприклад, порушено ст. 34 про право на захист від сексуального насильства Конвенції ООН про права дитини [3]. Так, після звільнення окупованих міст і сіл Полісся, Сіверщини й Слобожанщини стало відомо про масові випадки згвалтувань окупантами, зокрема, на жаль, і дітей [21]. Наприклад, у місті Буча російські окупанти згвалтували одинадцятирічного хлопчика тощо [24]. Відомо про випадок, коли російський військовий згвалтував немовля, знявши це на відео – про це згадував Президент Володимир Зеленський у своєму зверненні до Литви [25]. Крім завданої дитині шкоди, цю ситуацію можна класифікувати і як злочин щодо використання дітей у порнографічних матеріалах. Існують також випадки завдання психічних травм через скоєння сексуальних злочинів на очах у дітей, зокрема коли жертвами згвалтування є рідні дитини.

6. Російські військові порушують право дитини на захист від вербування і участі у війні, передбачені в ст. 38 Конвенції ООН про права дитини [3] та ст. 77 Протоколу I [20].

Військові РФ використовують українських дітей із тимчасово окупованих територій у воєнних цілях. Зокрема, дітей і підлітків змушують поширювати через інтернет-пропагандистські матеріали та діставати воєнну інформацію: розташування української військової техніки, складів зброї, блокпостів тощо. Окупаційна влада так званих «ЛДНР» проводить мобілізацію неповнолітніх. Відомо про загибель вже кількох випускників так званих «патріотичних клубів Новоросії» віком від 16 років, які виконували бойові завдання російських військових [21]. Також на окупованих територіях постійно проводиться зйомка пропагандистських сюжетів із використанням дітей. Так, у захопленому Мелітополі дітей змушували одягати георгіївські стрічки та декламувати вірші про війну. У Маріуполі задля створення пропагандистського контенту відкрили «дитячий центр» у приміщенні, де немає ані світла, ані води. Навчання там відбувається за російськими підручниками [26].

7. Росіяни порушують право на освіту, визначене ст. 28 Конвенції ООН про права дитини [3]. Освіта має бути доступною і безпечною. Однак зруйновані школи, дитячі садочки, інші заклади середньої та вищої освіти. В умовах активної війни навчання, зазвичай, не є пріоритетним завданням, адже великих зусиль діти та їхні батьки докладають до того, щоб просто вижити. Виживання займає більшу частину часу і змінює звичний розпорядок дня дитини, хай то через обстріли, повітряні тривоги чи переховування в укриттях. Існують проблеми доступу й до дистанційної освіти з низки причин, а в окупованих населених пунктах росіяни примусово змінюють навчальні програми на власні пропагандистські. З освітою в евакуації також є проблеми. Так, у випадку вимушеного переселення по Україні потрібен час на оформлення в той чи інший навчальний заклад або матеріальне забезпечення для дистанційної освіти. За кордоном до цих

перешкод додається мовний бар'єр та можливі загальні труднощі з адаптацією до нового середовища, відмінностей у навчальних програмах та інші [21].

8. Росіяни нищать інфраструктуру для позашкільного розвитку дітей, тобто порушують право на дозволяти і культурний розвиток відповідно до ст. 31 Конвенції ООН про права дитини) [3]. Кожна дитина повинна мати доступ до культурної і творчої діяльності, дозвілля і відпочинку. В окупації чи на території бойових дій про це не йдеться, однак навіть у відносно безпечних чи вже звільнених від окупації містах є зруйновані заклади культури, спортивної та розважальної інфраструктури. Наприклад, у Києві 20 березня війська РФ обстріляли торговельно-розважальний центр. Всесвітньо відомим є також випадок із авіаударом по драматичному театру в Маріуполі [21].

9. Росіяни блокують евакуацію та обстрілюють евакуаційний транспорт з дітьми, тобто порушують ст. 17 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни [22]. Збройні сили РФ порушують домовленості про евакуацію та зелені коридори. Зафіксовано численні випадки ведення вогню по цивільних авто. 8 квітня внаслідок ракетного обстрілу залізничного вокзалу в Краматорську Донецької області, на території якого більше 4 тисяч людей очікували на евакуацію, загинуло 7 дітей. Особливо цинізму цій історії додає напис на російській ракеті «За детей». Зруйновані вокзали й дороги ускладнюють виїзд із небезпечних місць. Людям заважають навіть отримати інформацію про можливість евакуюватися. За даними ЮНІСЕФ, повномасштабна війна вигнала з домівок понад 4,8 мільйона українських дітей, з них більше 2 мільйонів виїхали за кордон. Усі вони зіштовхнулися з труднощами адаптації до нового місця. Вразливою категорією дітей є мешканці закладів інституційного догляду, якими опікується держава. Їхній виїзд під час воєнних дій залежить від координації керівників із військовими адміністраціями, а також від можливості організувати дітям безпечну евакуацію чи захист у закладі [21].

10. У дітей порушено право на фізичне і психічне відновлення, визначене ст. 39 Конвенції ООН про права дитини [3]. Це особливо стосується дітей, які зазнали катувань, принижень, експлуатації чи будь-якого насильства. Соціологічна компанія Gradus проводила опитування дітей зі сходу, півночі й півдня України. За її даними, 33 % батьків оцінюють психологічний стан дітей як середній, 79 % вважають, що психологічний стан дитини погіршився від початку повномасштабної війни, а 75 % дітей мають нервові розлади. У місцях окупації і активних бойових дій неможливі комфортні умови для психічного відновлення дітей і систематично надавати психологічну підтримку. Тому проблеми у сфері психічного здоров'я можуть мати довгострокові наслідки, спричинити ПТСР, депресію, фобії внаслідок побачених подій і проявитися не одразу [21].

11. Росіяни викрадають і примусово вивозять дітей, чим порушують ст. 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни [22], ст. 78 Додаткового протоколу до Женевської конвенції [20], ст. 21 Конвенції

ООН про права дитини [3], ст. 283 Сімейного кодексу України [6].

Уповноважена Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації Дар'я Герасимчук повідомила, що станом на 2 травня до РФ і так званих «ЛДНР» вивезли вже понад 180 тисяч українських дітей. Це загрожує незаконному усиновленню українських дітей російськими громадянами. Ця політика спрямована на примусову русифікацію і руйнування української ідентичності дитини. Депортованих відправляють у віддалені та депресивні регіони Росії, вилучають українські документи, особисті речі і засоби зв'язку, натомість видають документи, які забороняють залишати ці регіони протягом двох років. Під час депортації діти вимушені проходити через фільтраційні табори, перебуваючи там у часто шкідливих для здоров'я умовах. Крім депортації у РФ і Білорусь, існує ризик торгівлі та викрадення дітей, подальша доля яких невідома. Це ускладнює пошук і повернення українських дітей [21].

На основі викладеного можна зробити наступні **висновки**. Дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом повноліття не настає раніше. Права дитини – це спеціальні можливості, які необхідні людині віком до 18 років для існування та досягнення зрілості. Однак РФ своїми діями постійно порушує права дітей, а найпоширенішими злочинами є: використання заборонених засобів та методів ведення війни; відмова в доступі до гуманітарної допомоги; викрадення та незаконне вивезення дітей; вербування і використання дітей у війні; вбивства і каліцтва дітей; згвалтування та інші форми сексуального насильства щодо дітей; напади та школи, лікарні, позашкільні заклади розвитку та на захищених осіб, які пов'язані з ними; блокування евакуації дітей з зони бойових дій тощо. Це міжнародні злочини проти українських дітей і не мають строків давності. Національним та міжнародним законодавством передбачено механізми захисту прав дітей під час воєнних дій, однак якщо одна зі сторін не виконує зобов'язання, то реалізувати їх складно. Однак українська влада та народ України, міжнародна спільнота та санкції, введені щодо Російської Федерації «запустили» цей механізм, зокрема, щодо відновлення та захисту прав дітей. Українські громадяни добре ознайомлені з програмами допомоги, можливостями роботи та проживання за кордоном. Влада зарубіжних країн надає тимчасові притулки або заохочує до цього своїх громадян, їхні уряди забезпечують українців медичною допомогою, організовують шкільні та позашкільні заняття для дітей. Сьогодні, окрім оборонної сфери, посилено евакуаційний механізм у Донецькій, Луганській, Харківській, Херсонській, інших областях та механізми доставки гуманітарної допомоги. Проводяться інформаційно-роз'яснювальні заходи про дії під час повітряної тривоги. Організовано способи фіксації усіх правопорушень, в тому числі щодо дітей, особливо злочинів. Ведеться облік внутрішньо переміщених осіб та осіб, які отримали тимчасовий захист та статус біженців. Паралельно підготовлені захисні споруди цивільного захисту тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ювенальні прокурори: 361 дитина загинула внаслідок збройної агресії РФ в Україні 08.08.2022 URL: <https://wz.lviv.ua/news/469207-yuvenalni-prokurory-361-dytyna-zahynula-vnaslidok-zbroinoi-ahresii-rf-v-ukraini>.
2. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / Український державний центр соціальних служб для молоді України; під ред. А.І. Капської. К., 2000. 260 с.
3. КОНВЕНЦІЯ ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
4. Європейська Конвенція про громадянство (ETS № 166) Страсбург, від 6 листопада 1997 р. Європейська Конвенція про громадянство (ETS № 166) від 7 листопада 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text.
5. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення 102 від 28 червня 1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/993_011.
6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/435-15#top>.
8. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
9. Микитова Е.Н. Ребенок как специальный субъект правовых отношений. *Право и жизнь*. 2001, № 43. С. 77-84.

10. Декларація прав дитини прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.
11. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
12. Шляхтун П.П. Конституційне право: словник термінів. К.: Либідь, 2005. 568 с.
13. Права дитини. Юридична енциклопедія / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького; під ред. Ю.С. Шемшученко. Т. 4: Н-П. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998. 470 с.
14. Права дитини. Безоплатна правова допомога URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8.
15. Шульц О.А. «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 91-96.
16. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/322-08>.
17. Про відпустки: закон України від 15 грудня 1996 року № 504/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/504/96-%D0%B2%D1%80>.
18. Про безоплатну правову допомогу: закон України від 02 червня 2011 р. № 3460-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/card2#Card>.
19. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.
20. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08 червня 1977 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
21. Війна. Злочини Росії проти українських дітей URL: <https://ukrainer.net/biznes-adaptuietsia/>.
22. Женевська конвенція про захист цивільного населення підчас війни від 12 серпня 1949 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
23. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153/card2#Card.
24. Денісова Л.Л. «Прив'язали до стільця, щоб дивилася»: у Бучі окупанти з'валтували 11-річного хлопчика на очах у мами URL: <https://tsn.ua/ato/priv-yazali-do-stilcy-a-schob-divilasya-u-buchi-okupanti-zgvaituvai-11-richnogo-hlopchika-na-ochah-u-mami-2032408.html>.
25. Володимир Зеленський. Гвалтували немовлят. Звернення Зеленського до парламенту Литви та народу URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Yg7x52DKCHU>.
26. Шість головних злочинів РФ проти дітей в Україні URL: <https://zaborona.com/shist-golovnyh-zlochyniv-rf-proty-ditej-v-ukrayini/>.